

Staat van het Circus | Mahlu Mertens & Hanne Vandersteene

- Pro-programma Smells Like Circus 2026
- 21.01.2026, Minardschouwburg, Gent

We staan hier vandaag om de eerste Staat van het Circus op te maken.
Wij zijn dus de eerste.

Maar we zijn daarmee ook laat, of zelfs de laatste.

Andere podiumkunsten – dans, theater – reflecteren al veel langer
jaarlijks op hun positie – van daar, naar hier, naar waar?

Toen we gevraagd werden, was mijn eerste reflex om nee te zeggen.

Niet uit onwil. En ook niet omdat ik niet graag praat.

Wie ons kent weet dat we net moeite moeten doen om niet te praten.

Maar dit voelde anders.

Dit is de eerste Staat van het Circus.

Er is dus nog ontzettend veel te zeggen.

Nog veel te onderzoeken.

Nog zo veel te bevragen.

Nog zo veel toe te voegen!

Heerlijk, voor ons!

Maar ook een grote verantwoordelijkheid.

Want als er nog niets gezegd is, zeggen wij vandaag vooral ook heel
veel niet.

Bovendien zijn de meeste mensen in het circus niet zo'n praters.

Woorden zijn niet onze sterkste taal.

Of beter: woorden zijn misschien niet de eerste taal waarin velen van
ons als eerste denken.

Circusartiesten drukken zich liever uit via hun lichaam.

Als circusartiest praten op het podium is niet vanzelfsprekend.

Praten naast het podium, over circus, is dat evenmin.

Circus en taal hebben, anders gezegd, een onwennige verhouding.
En dat is een probleem.

Niet omdat gesproken taal in se beter is dan fysieke taal,
maar omdat reflecteren over circus essentieel is om verder te groeien
en ontwikkelen.
omdat communiceren essentieel is om aan mensen buiten ons veld
duidelijk te maken wat circus allemaal kan zijn en kan doen.

Welke opwindende ontwikkelingen er gaande zijn,
welke spannende ideeën er hier rondzingen,
welke kennis wij kunnen bieden aan andere kunstvormen.

Vandaag is circus in woorden proberen te vangen noodzakelijk.
Omdat wat er nu gebeurt in ons veld te veel impact heeft om alleen
maar door te werken en te hopen dat het zichzelf oplost.
Omdat circus ontzettend veel heeft gedaan, maar tot nu toe
misschien te weinig heeft durven zeggen.
Als het gaat over woorden, over ons uitspreken, zijn we als sector vaak
aan de veilige kant blijven staan.
Wat gek is, want circus bestaat niet los van lef en risico's.
Ik heb de voorbije jaren mensen in dit veld dingen zien doen die ik zelf
totaal niet zou durven en die er ver van comfortabel uitzagen.
Zich letterlijk overgeven aan iets of iemand anders. Vallen in het volle
vertrouwen dat er iemand is om je te vangen.
Dus als het dan om woorden gaat, is het misschien wel eerlijk dat wij
nu het risico nemen en onze nek uitsteken.

Zeker omdat, laten we eerlijk zijn, de risico's hier relatief beperkt zijn.
We zijn dus vereerd – en gestresseerd – om hier vandaag te staan.

Vijf maanden geleden had deze Staat er anders uitgezien.
Zelfverzekerder, waarschijnlijk. Optimistischer, ook.

Vol hoop, vol goesting, vol vuur.

We zouden de sector hebben bevraagd over prangende zaken zoals
duurzaamheid, volhoudbaarheid. We hadden het sowieso gehad over
diversiteit.

We zouden het ook gehad hebben over momentum.
Over hoe logisch het was dat we de volgende stap zetten.
Over hoe alles samenkwam: het werk, de zichtbaarheid, de samenwerking, de internationale aanwezigheid.

En eerlijk: dat momentum was er ook.
We zijn een oud veld, met diepe wortels, maar de professionalisering is pas laat echt kunnen beginnen.
Er was lang weinig ruimte, weinig erkenning, weinig middelen.
En dan kwam er eindelijk zuurstof.

Die zuurstof heeft iets losgemaakt.
Niet bij één organisatie, niet bij een paar individuen, maar over het hele veld heen.
Er werd gebouwd. Geleerd. Afgestemd.

Met energie.
Met ambitie.
Met een enorme drive.

Over het hele ecosysteem heen zijn er grote sprongen gemaakt. Niet los van elkaar, maar met elkaar. We zijn sterker georganiseerd. Meer geprofessionaliseerd. Zichtbaarder en steeds duidelijker erkend als volwaardige speler.

Er werden structuren uitgedacht (en soms ook al opgezet) die pasten bij hoe we werken.
Mensen met de juiste expertise vonden hun weg naar het veld

en maakten zichtbaar hoeveel meer van die mensen er nog nodig zijn.

De structurele dossiers die in mei zijn ingediend waren doordacht. Ze waren onderbouwd. En ze werden ook zo gelezen. Veel plannen kregen een positief, zelfs erg positief advies.

En toch is dit waar we nu staan:
Er is extra budget, maar veel organisaties gaan er netto op achteruit.
Er zijn positieve adviezen, met toch een harde “nee”

Er wordt gesproken over duurzame, geleidelijke groei, terwijl net structuren die nog in volle opbouw zijn opnieuw onder druk komen te staan.

Dat gaat over plannen die on hold worden gezet.

Over mensen die opnieuw – of nog langer – te veel functies tegelijk moeten opnemen.

Over internationale spreiding die wordt afgebouwd omdat ze niet meer te dragen is.

Over veiligheid, zorg en fair practice die opnieuw afhangen van goodwill.

Over een projectpot die te klein is voor de festivals de jonge makers én de gevestigde gezelschappen samen.

Circusmensen zijn plantrekkers.

Veel doen met weinig zit in ons bloed.

Samen het onmogelijke mogelijke maken ook.

Alle schouders eronder om de tent overeind te krijgen, óók als iedereen moe is.

Dat is een prachtige kwaliteit én een groot gevaar.

We zijn het gewend om alles onderling op te lossen. Om er niet helemaal bij te horen. Onafhankelijk te zijn. Om aan de rand van de stad te staan.

Letterlijk. Of figuurlijk.

De voorbije jaren is dit patroon opengebroken. Er kwam ruimte om vragen wél uit te spreken. Om plannen te maken die niet alleen overleven mogelijk maakten, maar vooruitgang.

En net dat dreigt nu weer dicht te klappen.

In een crisisberaad na de bekendmaking van de structurele subsidies verzuchtte iemand:

“We hebben te groot gedroomd.”

Nee!

Laat het klein dromen over aan de mensen zonder verbeelding.

Zonder streven naar het onmogelijke,
zonder te willen kunnen vliegen,
zonder verder te denken dan de realiteit
zou circus niet bestaan.

Maar wat we hier ook moeten durven zeggen, is dit: het ging niet over dromen.

Het ging over noden. Over tijd. Over mensen. Over het draaglijk houden van een praktijk.

Ja, we zijn plantrekkers.

Ja, we lossen het wel op. Ook als het eigenlijk niet meer kan.

Maar veerkracht is geen vervanging voor middelen.

En als er te lang te veel spanning op een veer staat, breekt ze.

Dit moment vraagt dus om iets anders dan incasseren en doorgaan.

Het vraagt om stilstaan en scherpstellen.

Wat hier nu op het spel staat, zit niet alleen in cijfers en beslissingen.

Het zit in wat dit met ons **denken** kan doen.

Het gaat niet over het risico dat de sector minder kan doen. Dat is, helaas, een realiteit.

Het gaat ook niet over het risico dat er projecten of mensen zullen afhaken. Ook dat zal, helaas, de harde realiteit zijn.

Het risico is dat wie nog rechtstaat zich begint aan te passen.

Dat we beginnen te rekenen vóór we durven dromen.

Dat we plannen gaan schrijven in functie van wat we denken dat men wil horen.

Dat we ons werk herleiden tot begrotingen, schema's en criteria.

Maar daar wringt het.

Want circus past niet netjes.

Niet bij erfgoed. Niet bij sport. Niet bij de kunsten.

Niet in disciplines.

Niet in formats.

Niet in een theaterzaal.

Het gevaar is niet dat we te ambitieus zijn.
Het gevaar is dat we onszelf beginnen te verzagen
om zeker te zijn dat we binnen een kader passen.

Maar vooruitgang en vernieuwing zijn altijd ontstaan
door hokjes open te breken, niet door ze netjes in te kleuren.

Het circusdecreet wordt geëvalueerd.
En dat is goed. Dat moet ook.
Deze ronde heeft pijnlijk duidelijk gemaakt waar het wringt.
Waar een veld in volle ontwikkeling vastloopt op grenzen die niet
meeschuiven.

Dus dit is het moment om een plek aan de tekentafel op te eisen.

Binnen de Vlaamse podiumkunsten zijn we het nakomertje.
Het is voor iedereen vaak het gemakkelijkste als dat kleintje gewoon
meehobbelt met de rest.
Als het klein en schattig en ongevaarlijk blijft.
In de voetsporen van de grote broers en zussen wandelt.

Maar dat kan niet, want opgroeien hoort erbij en je kunt alleen maar
goed worden in jezelf zijn.

We moeten voorkomen dat we in de jas van onze broer worden
gewurmd, die hem als gegoten zat, maar ons voor geen meter past.

Het voordeel is dat de tekening nog gemaakt moet worden.
Laat ons dus voorkomen dat ons te snel een nieuw pak wordt
aangemeten dat niet op maat is.
Circus is zo'n zotte verzameling van verschillende praktijken, dat we
misschien zelfs geen pak moeten tekenen, maar een klerenkast.

En laat ons alles doen wat nodig is
om die kast mee te mogen ontwerpen.
Laat ons samen onze eigen piste tekenen.
Met ruimte voor verschil en variëteit:
van kunst tot atelier, van werkplaats tot varieté
van zaal tot tent tot straat.

Wat mij meteen opviel toen ik in het circusveld terechtkwam, is hoe vanzelfsprekend er wordt samengewerkt.

Je deelt ruimtes omdat niemand ze permanent bezit. Dat houdt gezelschappen licht. Het zorgt ervoor dat plekken maximaal gebruikt worden. Het brengt werkplaatsen, jongeren, artiesten en gezelschappen dicht bij elkaar, letterlijk op dezelfde vloer.

We spelen en reizen veel. We bouwen op en breken af. Steeds opnieuw. Maar in ruil werken we telkens in een andere context. Met andere omstandigheden die het werk mee sturen. Met andere blikken op hetzelfde werk.

Materiaal wordt gedeeld. Kennis circuleert. Oplossingen worden doorgegeven op het moment dat ze nodig zijn. Materiaal wordt collectief gekeurd. En aan het einde poetsen we samen de ruimte voor de volgende compagnie. Dat hoort erbij. Van artistiek leider tot zakelijk leider tot artiest. En vaak zijn dat ook gewoon dezelfde personen.

Natuurlijk romantiseer ik de zaken als ik die collegialiteit terugleid naar het rondreizende circus waar de meest diverse acts – van illusionist over leeuwentemmer tot contortionist – toch samen ervoor zorgden dat de karavaan vooruitging.

Maar die gulheid om te delen en die openheid naar de ander zijn wél een grote kracht.

Het is verleidelijk om ons nu terug te plooiën op onszelf om elk onze eigen organisatie, huid, mensen te redden
Maar zullen we afspreken dat we dat niet doen?
Dat we elkaar blijven opvangen en dragen?

We zijn een veld in volle beweging. Dat zich toont, dat groeit, dat speelt, dat reist, dat verandert. Dat werk maakt en het ook een lang leven geeft.

Dat podia, parken en pleinen bestormt en dat ook goed doet.
Nationaal én internationaal op toppodia staat.

Circus heeft vanuit de marge een plek ingenomen die niet meer weg te denken is.

En dat voel je ver voorbij onze eigen sector. In theaters die hun infrastructuur herdenken om circus mogelijk te maken. In festivals die hun blik verruimen. In andere disciplines die samen met circus willen verbeelden. In recensenten die naar circus leren kijken. In publiek dat bij circus niet meer meteen een rode neus ziet.

Dit veld is niet perfect. Het vraagt veel. Van lichamen, van tijd, van aandacht.

Er schuurt van alles. We hebben nog veel te leren. Maar het is ook een veld waarin al veel kennis zit.

Niet zozeer theoretisch, maar wel praktisch.

En dat zit niet alleen in

hoe ruimte gedeeld wordt,

werk zich verdiept door te blijven spelen.

of verantwoordelijkheid circuleert tussen mensen, rollen en plekken.

Maar ook in

het verbinden van traditie, techniek en vernieuwing

het aanspreken van zeer diverse groepen als deelnemers en publiek.

of de wereldwijde uitstraling van het Vlaamse circus.

En daar stopt het niet.

Dus laten we die sterktes expliciet benoemen, koesteren en beschermen

en tegelijkertijd kritisch kijken waar het beter kan.

Zodat hier over 5 of 10 jaar iemand staat die de Staat van het Circus begint met de woorden:

“Weet je nog, in 2026? Toen konden we hier enkel van dromen!”

Maar we staan hier niet over 10 jaar.

En we staan hier ook niet 5 maanden geleden.

We staan hier nu.

En we beseffen maar al te goed dat het een mottig moment is om hoopvol naar de toekomst te kijken.

Maar we hebben het hier niet over de passieve hoop waarbij je gelooft dat alles goed komt zonder er iets voor te doen.

Hoop is niet hetzelfde als optimisme.

Hoop is niet iets wat je hebt, maar iets wat je doet.

Actieve hoop is, om het met de woorden van Rebecca Solnit te zeggen, “een daad van verzet.”

Of beter gezegd: “de fundering voor een reeks van verzetsdaden die nodig zijn om stukjes van waar we op hopen waar te maken”

“een omarming van het onbekende en het onkenbare”

De toekomst staat nog niet vast, en net die onzekerheid geeft ons plek om te hopen als werkwoord, als daad.

Om te proberen een toekomst die nu nog een droom is tot werkelijkheid te bouwen.

Dit is daarom een pleidooi om niet te stoppen met het zelf knutselen van nieuwe kaders.

Want het moment dat we alleen nog proberen een kleurplaat zo juist mogelijk in te kleuren verliezen we de ruimte om zelf te verzinnen wat we willen tekenen.

Wat we hopen voor dit veld, is niet veiligheid in de zin van voorzichtigheid, maar veiligheid die risico mogelijk maakt.

De moed om niet automatisch voor het zekere te kiezen.

Om werk te maken dat glorieus kan mislukken, zonder dat falen meteen alles onderuit haalt.

Wij hopen dat circus grenzen blijft opzoeken.

En ze soms overschrijdt.

Dat we verder blijven kijken dan het nu.

Dat we een toekomst durven denken die nog niet bestaat en die ook niet meteen hoeft te passen.

Dat we mensen blijven aantrekken die het veld mee dragen.

Artistiek, pedagogisch, organisatorisch, zakelijk.
Omdat zorg, continuïteit en kwaliteit niet op goodwill kunnen draaien.

Dat instroom geen bijzaak wordt, maar een gedeelde
verantwoordelijkheid blijft.

Dat wie begint, niet alleen moet overleven, maar kan groeien.

Dat werkplaatsen en festivals niet op veilig spelen
maar plekken blijven

waar het mag schuren.

Waar werk nog niet af is.

Waar het onhandig, pril of vreemd mag zijn.

We hopen dat er plaats blijft voor nieuwe adem.

Voor makers die nog niet weten waar ze zullen landen.

Voor andere soorten lichamen, andere stemmen, andere manieren
van werken.

En misschien hopen we vooral
dat we ons niet laten verdelen.

Niet door schaarste.

Niet door vergelijkingen.

Niet door de vraag wie het beste heeft voldaan.

De kunst zit niet in beter passen.

De kunst zit in samen blijven tekenen

aan een jas – of klerenkast - die ons past.